

دلدادگوشنید کیم

شاهنامه

بررسی ساختار و درونمایه داستان‌های دلدادگیم و خنیاگری شاهنامه

دکتر حسن نصیری جامی

انتشارات مولی

میراثنامه: نصیری جامی، حسن، ۱۳۳۵ -

عنوان فرارادادی: شاهنامه: برگزیده شرح

عنوان و نام پدیدآور: داداگی و خنیاگری در شاهنامه بررسی ساختار و ارزیابی نفعات‌های داداگی و خنیاگری شاهنامه: حسن نصیری جامی

مشخصات نشر: تهران: مولی، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۲۵۲ ص، ۱۴/۱۶×۲۱/۵ سم

شابک: 978-600-339-113-0

وضعیت فهرست نویسی: فبا

موضوع: فردوسی، ابوالقاسم، ۲۲۹ - ۲۲۱ق - نقد و تفسیر

Ferdowsi, Abolqasem-- Criticism and interpretation : موضوع

موضوع: فردوسی، ابوالقاسم، ۲۲۹ - ۲۲۱ق - شاهنامه -- نقد و تفسیر

Ferdowsi, Abolqasem. Shahnameh -- Criticism and interpretation : موضوع

موضوع: فردوسی، ابوالقاسم، ۲۲۹ - ۲۲۱ق - شاهنامه -- عشق

Ferdowsi, Abolqasem. Shahnameh -- Love : موضوع

موضوع: فردوسی، ابوالقاسم، ۲۲۹ - ۲۲۱ق - شاهنامه -- رمانسگران و رمانسگری

Ferdowsi, Abolqasem. Shahnameh -- Bards and bardism : موضوع

موضوع: شعر فارسی -- قرن ۱۰ق -- تاریخ و نقد

Persian poetry -- 10th century -- History and criticism : موضوع

موضوع: عشق در ادبیات

Love in literature : موضوع

موضوع: الفزود: فردوسی، ابوالقاسم، ۲۲۹ - ۲۲۱ق شاهنامه شرح

Ferdowsi, Abolqasem. Shahnameh : موضوع

ردیف: ۲۴۱۵ PIR

بندی: ۵۱۷/۲۱

شماره ثبت: ۵۷۲۱۵۵۲

انتشارات مولی

تهران: خیابان انقلاب-چهارراه ابوریحان-شماره ۱۱۵۸، پ.م. ۶۶۴۰۰۰۴۳-نمابر: ۶۶۴۰۰۰۷۹

وب سایت: www.molapub.ir • اینستاگرام: molapub • تلگرام: molapub • پست الکترونیک: molapub@yahoo.com

دلدادگی و خنیاگری در شاهنامه

دکتر حسن نصیری جامی

چاپ اول: ۱۳۹۸=۱۴۴۰ • ۲۲۰۲ نسخه • ۳۱۶/۱
۹۸

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۳۹-۱۱۳-۰ ISBN: 978-600-339-113-0

طرح جلد: استاد حمید عجمی

حروفچینی: آویژه، مشهد • چاپ: دیدآور • صحافی: نوری

کلیه حقوق مربوط به این اثر محفوظ و متعلق به انتشارات مولی است

۳۰۰۰۰ ریال

فهرست

۹		سر آغاز
۱۱		۱. فردوسی و بیت مهر بنفشه
۱۶		۲. دلدادگان و سرانجام آنان
۷۵		۳. تضادهای حماسی، کشش های دلدادگی
۹۲		۴. کارکرد زمان در دلدادگی ها
۱۰۰		۵. خاستگاه دلدادگی ها
۱۱۲		۶. غیرت دلدادگی
۱۱۸		۷. نقش دایگان و واسطه ها در دلدادگی ها
۱۳۴		۸. تأثیر پژوهش ستاره شمراں در دلدادگی ها
۱۴۳		۹. دلدادگی ها در قلمرو کیش و آیین
۱۵۷		۱۰. پیامدهای کلی دلدادگی ها
۱۶۷		۱۱. زنان و جسارت در آغاز دلدادگی ها
۱۷۳		۱۲. تماشای دلبران از دیده دلدادگان

۱۳. نام و دلیری، اول قدم دلدادگی ۱۸۰
۱۴. اوصاف زنان دلداده در دلدادگی‌های شاهنامه ۱۸۵
۱۵. کردارهای نمادین در دلدادگی‌ها و خنیاگری‌ها ۲۱۳
۱۶. دلدادگی و خنیاگری ۲۳۰
۱۷. پیدایی در دلدادگی، نماد رازمندی ۲۵۴
۱۸. زره‌بختگان داستان‌های دلدادگی ۲۶۰
۱۹. کارکردهای باور عامی و رازمندی در رویدادهای شاهنامه ۲۷۳
۲۰. پیری واری دلیری ۳۱۳
- فهرست منابع و مآخذ ۳۴۹

سر آغاز

۱۴

۶

کتاب پیش روی شما از خوش‌ترین و سرخوش‌ترین بخش‌های شاهنامه سخن می‌گوید، از: داستان‌های دلدادگی و خنیاگری.

می‌خواهد بگوید عظمتی به مانند «برافکندم از نظم کاخی بلند» از این فصل و نوای دلجوی زندگی خنیاگری و دلاوری‌ها و دلدادگی‌ها دو روی سکهٔ پُراج حماسه‌اند و بسیاری از داستان‌های بزرگ شاهنامه بن‌مایه‌ای در دلدادگی و خنیاگری دارند.

می‌گوید که قهرمان نیز هر چه سخت و سترگند و دستی در منش‌های حماسی دارند اما در دنیای سیال مهر و عاطفه بی‌ایمان دارند و گاه به سادگی دل می‌بازند.

در شاهنامه نیز دلدادگی همان اتقاست که بی‌خبر و تقدیروار سر می‌رسد و آتش‌زنه یک داستان دلنشین می‌شود. داستان باید به البته بی‌طرح و بنیان نیستند؛ غالباً یا مقدمه‌ای برای داستانی رزمی و پهلوانی و تاریخی‌اند و یا بخشی مهم و مؤثر از اجزای داستانی بزرگ، و یا - در کمترین وجه - درنگی خوش در میان کلمات و جالش‌ها به شمار می‌روند و آبی بر آتش جنگ و کینه می‌ریزند.

بنابراین، در نوشتهٔ پیش‌رو - برخلاف بسیاری از پژوهش‌های دیباچه شاهنامه - سخنی از جنگ و نبردهای سخت و خونین نیست بلکه سخن از دلدادگی و آشنایی و عشق و سرود خنیاگران است؛ سخن از تضادها و سردی‌هایی است که به مدد آفتاب و ماه و هرورزی به دلدادگی وصال می‌رسند. سخن از ساحت‌های متفاوت دلدادگی و خنیاگری است و تحلیل ساختار و درون‌مایهٔ این داستان‌ها در گستره شاهنامه.

اما مگر می‌شود سخن از دلدادگی باشد و از دل‌داده‌ترین حماسه‌سرای زبان فارسی سخن نگفت؟ او که زندگی و عمر را به رسم دلدادگی بر سر صلابت و مانایی زبان فارسی و فرهنگ و تاریخ ایران نهاد.

به راستی اوّل‌مرد حماسه و دلدادگی شاهنامه، فردوسی بزرگ است که زبان فارسی دل‌داده‌ای چون او را کمتر دیده است.

در اولین فصل کتاب حاضر - به احترام - به وی و تأثیر «بت مهربانش» پرداخته‌ایم. به احترامی سزاوارتر، کوشیده‌ایم در پاسداشت زبان فارسی نیز کوشا باشیم. این نوشته بنا به موضوع می‌توانست نامی دیگر - مثلاً «عشق و غنا در شاهنامه فردوسی» - بر پیشانی داشته باشد ولی جالب است بدانید در سراسر کتاب پیش رو هیچگاه واژه «عشق» به کار نرفته و از دیگر مشتقات آن مانند عاشق، معشوق و عشاق نیز پرهیز شده و به جای آن از واژه‌های فارسی لداده، دلبر، دلدادگی - و در مقوله غنا از واژه‌های خنیاگری، رامشگری و رامش - بهره گرفته‌ایم.

از سر پایبندی به داستان و گزارش‌های آن، تنها به روایت مبنا (= شاهنامه / چاپ مسکو، به کوشش دکتر سعید سعیدیان) بسنده شده و به دیگر داستان‌ها و پیشینه‌های تاریخی و دگرگونی‌های داستان نیز نپرداخته‌ایم مگر در فصل پایانی (پری‌واری دلبران) آن هم به ضرورت. در عنوان‌بندی سه‌ل‌ها و نیز بررسی داستان دلدادگان و خنیاگران کوشش گردیده لقب‌هایی همگون با منش هر یک از شخصیت‌ها در نظر گرفته شود. - مانند: منیژه، دلدادۀ هوشبر؛ شیرویه، دلدادۀ ای بدگش؛ مرا گور، شهریار دلدادگی و خنیاگری - این شیوه هر چند به عنوان روشی نوآیین و زیبا در نقد ادبی، نثران و ادیبان معمول بوده، امید است در این نوشته نیز افزون بر زیبایی، از ملالت و سسکی نقل، بکاهد و به نقد و درنگ بیانجامد.

ناگفته نگذارم که این نوشته در گذر ایام، با فاصله‌ها و حوصله‌هایی خوش به سامان رسیده است؛ طبعاً در گذر این سال‌ها و فاصله‌ها، برخواننده‌ها یافته‌هایی نیز به دست آمد که در نگاه و بررسی این داستان‌ها مؤثر بوده، به ویژه در نهایی تر، فصل کتاب (پری‌واری دلبران) این تفاوت و تنوع بنا به ضرورت موضوع، به آشکارا پیداست.

امیدوارم این نوشته و کوشش برای خوانندۀ خواننده‌ای که می‌خواهد - رفاً به مقوله داستان‌های دلدادگی و خنیاگری شاهنامه بپردازد مجموعه‌ای سودمند و جنبش‌نا باشد. در پایان، از استادان و دوستان عزیزی که این فصل‌ها را به دقت خواندند و این قلم را به لطف و نظر سرافراز نمودند صمیمانه سپاسگزارم.

بهار ۱۳۹۸ - مشهد

حسن نصیری جامی